

ТЕХНОЛОГИЯ ДАРСЛАРИДА ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ТЕХНИК ИЖОДКОРЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

¹Балтабаев Жаксылык Оразбаевич – п.ф.ф.д. (PhD).

²Шамуратова Тамарахан Жубатхановна – доцент в.б.

³Жолдасова Гулчехра Қуралбай қизи – стажёр.

^{1,2,3}Нукус ДПИ, Ўзбекистон

Аннотация: В статье раскрываются теоретические основы технического творчества учащихся. Особое внимание уделено активности и значению технического творчества в формировании инициативной, творческой личности, а также созданию студентами творческих проектов в рамках предмета «Технология».

Abstract: The article reveals the theoretical foundations of students' technical creativity. Special attention is paid to the activity and importance of technical creativity in the formation of an initiative, creative person, as well as to the creation of creative projects by students within the "Technology" subject.

Key words: technical creativity, construction, modeling, design, science of technology.

Ключевые слова: техническое творчество, конструирование, моделирование, проектирование, предмет «технология».

Мактабдаги техник ижодкорлик таълим-тарбия жараёнининг ажралмас элементиدير. Бу жараён, ўқувчиларни ўқитиш ва тарбиялашнинг кўплаб муаммоларини ҳал қилишга имкон беради. Ўқувчиларни муҳандислик ишларига жалб қилиш, ўқувчиларнинг техник ижодкорлик фикрни ривожлантиради, уларда касбга муҳаббат, рационализаторлик ишларига қизиқиш уйғотади. Техник ижодкорлик – ўқувчиларда кузатувчанлик, ташаббускорлик, мустақиллик, зукколик, меҳнатсеварлик, мақсадлилиқ ва қатъиятлиқ сифатларини тарбиялашнинг таълим учун энг қулай муҳитдир. Бу эса замонавий инноваторга хос бўлган фазилатларни шакллантиради, меҳнатга ижодий ёндошишга ўргатади [2].

Ўзбекистон республикаси халқ таълими вазирининг 2021 йил 17 декабрдаги “Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартини тасдиқлаш тўғрисида”ги 406-сон буйруғи билан тасдиқланган "Технология" ўқув фанини ўрганиш босқичлари бўйича малака талаблари мазмунида

битирувчиларнинг фанга оид эгаллаши лозим бўлган компетенциялари келтирилган¹.

"Технология" фанининг мазмунини ўзлаштириш ўқувчиларга қуйидагиларга имкон бериши керак:

- табиат, жамият ва инсон учун ва уларни ҳисобга олган ҳолда кўпгина муқобил ёндашувлардан ижодий фаолиятда энг мақбул услубларни онгли ва ижодий йўлларини танлаш;

- тизимли ва комплексли фикрлаш;

- ўз фаолиятини ахборот билан таъминлаш заруратини мустақил ифодалаш;

- узулукиз равишда билимларини ривожлантириш ва уларни ижодий фаолият восита ва усуллари сифатида қўллаш.

Техник ижодкорлик "Технология" фанида бир қатор техник фанларга асосланган: материаллар қаршилиги, машина ва механизмлар назарияси, механика, машина деталлари, ўзаро алмашилиш асослари.

Болаларнинг техник ижодкорлиги шахснинг меҳнат жараёнидаги шаклланишида биринчи, аммо жуда муҳим қадамдир. Ушбу йўл кўплаб таниқли конструкторлар, дизайнерлар, ихтирочилар ва олимларни замонавий илм-фан ва техника чўққиларига олиб чиқишди. Ҳали мавжуд бўлмаган объектнинг моҳияти бўйича билим олиш анча қийин ва унда ихтирочилик фаолиятининг намунасига айланадиган бундай объектлар ҳосил бўлади. Асрлар давомида ихтиролар ақлий фаолият эмас, балки идрок этишнинг натижаси ҳисобланганлиги тасодиф эмас. Ўқувчиларни ижодий характердаги амалий ишларга жалб қилиш усулларида бири маҳсулот ишлаб чиқаришда ҳатто энг оддийлари ҳам, муаммоли муаммоларни ҳал қилиш усуллари ҳисобланади. Ушбу усулни амалга оширишнинг тўрт босқичи мавжуд:

¹ <https://lex.uz/acts/316337>

- вазифа шартларини таҳлил қилиш (маҳсулотни тайинлаш, унга қўйиладиган талабларни аниқлаш);
- конструкциялаш ва маҳсулот ишлаб чиқариш технологиясини ишлаб чиқиш (ескизни тайёрлаш ёки чизиш, операциялар рўйхати ва кетма-кетлигини аниқлаш, материаллар, асбоблар, қурилмалар ва бошқаларни танлаш);
- маҳсулот ишлаб чиқариш (иш жараёнида енг мақбул усулларни, қайта ишлаш услубларини ва бошқалар қидириш);
- тайёр маҳсулот сифатини назорат қилиш, унинг камчиликларини аниқлаш, уларни бартараф етиш йўлларини аниқлаш.

Ушбу босқичларнинг ҳар бири ўқитувчига ўқувчиларнинг ақлий ва амалий фаолиятини фаоллаштиришда катта имкониятлар яратади. Бу ўқувчиларнинг мустақиллигини максимал даражада таъминлаш учун жуда муҳимдир. Ўқитувчининг вазифаси муаммоларни қўйишдир, етакчи саволлар, маълумотларни тақдим етиш (ёки тегишли адабиётларга мурожаат қилиш) ва ҳоказо. Буларнинг барчасини албатта, ўқувчиларнинг ёш имкониятларини, уларнинг тайёргарлик даражасини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилиши керак [1],

Маҳсулот ишлаб чиқаришда бундай муаммоларни ҳал қилиш ўқувчиларнинг техник фикрлашининг ривожланишга ёрдам беради. Фикрлаш-бу инсон фаолияти ва ҳақиқатни акс эттириш жараёнидир. Яхши иш бажариш учун инсон ўзида ўша предметни акс эттириши керак. Ва уни инсоний тарзда акс эттириш учун мавзунини акс эттириш ва ўйлаш керак.

Фикрлаш ва ҳаракат қилиш жараёнида инсон ва объект нафақат ўзаро таъсир қилади, балки бу биринчи қараш сифатида кўринади. Беихтиёр улар ўзаро боғланади ва ўзаро ўзгаради: инсон ҳаракат қилиб, объектга ақлий равишда кириб боради ва бу одамга таъсир қилади ва унинг тасвирини аниқлайди ва тўғрилайди - объектнинг яхлитлиги тузилишини ва унинг хусусиятларини аниқлайди.

Ижодкорлик - бу ишлаш жараёнида олинган билим, кўникма, ва малакаларни мустақил равишда қўллаш, шу жумладан уларни амалга оширишда маълум усуллар уйғунлигини ёки ечимга (вазифани бажаришга) янгича ёндашув натижасида оригинал маҳсулот, буюм яратишдир [4].

Ижодий фаолиятга ўргатиш, шахснинг ижодий фазилатларининг бутун мажмуасини ривожлантиришга ҳисса қўшадиган фаолиятга биринчи навбатда қуйидагилар ҳисобланади:

- ақлий фаоллик;
- тез ўрганувчанлик;
- зукколик ва ихтирочилик;
- муайян ишларни бажариш учун зарур бўлган билимларни егаллаш истаги;
- муаммони танлаш ва ҳал қилишда мустақилликнинг ривожланиши;
- меҳнаткашлик;
- умумий, асосий нарсани турли хил ва ўхшаш ҳодисаларда турлича кўриш қобилияти ва бошқалар.

Бунинг учун зарур бўлган фазилатларни бундай кенг ва самарали ривожлантиришда ижодий фаолият мустақил равишда яратилган (ижодий) маҳсулотга: модель, макет ва ҳоказоларга айланиши керак.

Ижодкорлик – бу янги моддий ва маданий қадриятларни яратиш фаолияти. Шу асосда, дунё таниб бўлмайдиган даражада ўзгарди. Бизнинг барча ҳаётий шароитларимиз технология ва техник воситалар асосида ижодкор инсонлар томонидан яратилган. Улар автомобиллар ва самолётлар, электр станцияларини, космик кемалар, электрон компьютерлар ва бугунги кунда бизни ўраб турган бошқа нарсаларни яратганлар. Эркин фикрлаш инерциясига эга бўлган ёш ақл янги ғояларни яратишга, ўзида мужассам этишга, ҳақиқатни тасаввур этишга қодир, шу боис “Технология” фанида ижодий лойиҳаларни амалга ошириш кўзда тутилган [3].

Ижодий фаолият шароитларини яратилиши учун ҳар бир ўқувчининг ўз тадқиқотчиси, ўз ихтирочиси бор. Ижодий лойиҳаларни амалга ошириш шахсининг барча хусусиятларини очиб беришга ҳисса қўшади, ижодкорлик чўққиларига еришишга ва ўзини ифода этишга имкон беради. Лойиҳани яратилишидан тайёр маҳсулотни олишгача: хотира, фикрлаш, ирода, қатъиятлик, мақсадликни ривожлантиради; тартиблилик, аниқлик, топқирлик ва тадбиркорликга ўргатади; мустақил "кашфиётлар" учун имкониятлар яратади [5].

“Технология” таълим соҳасининг ўзига хос хусусияти шундаки, ўқувчилар турли ижодий лойиҳаларни амалга оширадилар. Улар лойиҳа мавзуларини ўзлари танлайдилар ва уларни ўқитувчи билан маслаҳатлашадилар. Асосийси, бу дастурга мувофиқ келиши ва баъзи эҳтиёжни қониқтириши керак. Техник лойиҳаларнинг мавзулари одамлар ҳаёти ва фаолиятининг турли соҳаларидаги саволларни қамраган жуда хилма-хил бўлиши мумкин. Ижодий лойиҳанинг натижаси рақобатбардош бўлишга қодир, етарлича юқори технологик даражада бўлган, бозорда маҳсулот ёки оиланинг эҳтиёжларини қондириши мумкин бўлган ҳақиқий маҳсулот бўлиши керак. Ҳар қандай буюм чиройли, атрофдаги нарсалар билан уйғунлашган бўлиши, буюмни пардозлашда унинг геометрик шаклига катта аҳамият берилиши зарур.

Хулоса ўрнида шуни айтиш жоизки, замонавий жиҳозланган “технология” хоналарида ўқувчиларнинг ижодкорлик қобилиятларини ривожлантиришда технология дарсларини самарали ташкил этиш технология ўқитувчисининг билими, педагогик қобилияти, ташкилотчилик ва бошқа шахсий сифатлари ва имкониятларидан фойдаланган ҳолда замон талабларига мос бўлган техник ижодкорлик машғулотларини ташкил этиши жуда катта аҳамиятга эга.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Адрианов П.Н. Развитие технического творчества младших школьников. М: "Просвещение", 1990. Стр.113.
2. Лаптев Г.Г. Техническое творчество учащихся на уроках технологии.
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/tehnicheskoe-tvorchestvo-uchaschihsya-na-urokah-tehnologii>.
4. Шарипов Ш.С., Муслимов Н.А. Техник и жодкорлик ва дизайн. Т: 2007. - Б. 205.
5. <http://infed.ru/journals/83/>
6. https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=38846

